

*Вікторія
Шамрай*

УДК 130.2

КРИЗА ДЕМОКРАТІЇ ТА ЕФЕКТ ПУБЛІЧНОГО ДИСКУРСУ

На сьогодні криза демократії стала однією з чільних тем світового філософсько-політичного дискурсу. На це є чимало спонук у поточній соціально-політичній ситуації та процесах, що розгортаються у глобальному світі, але саме явище є далеко не новим. Застереження щодо ризиків та вад демократичного урядування, включно з небезпеками його переродження, лунали від початку ствердження демократичної ідеї в політичній практиці модерну. Досить згадати показові в цьому плані класичні праці А. Токвіля та Дж.Ст. Міля [Токвіль, 1999; Міль, 2001]. Можна сказати, що критична рефлексія щодо підвалин сучасної демократії, полеміка щодо її оптимальної моделі та механізмів дії складає невіддільний чинник існування самої цієї політичної форми.

Дух самокритики, властивий демократичному життю, не слід сприймати як вираз фрустраційної невдоволеності демократією чи як ознаку її непереборної «недосконалості» як суспільного ладу. Тут виявляє себе природа самої демократії, яка має постійно підтверджувати та навіть перевстановлювати себе в кожному акті та ситуації суспільної життєдіяльності. Сенс демократії як народовладдя передбачає, що вона є радше не певним станом чи порядком, а передусім *прагненням та процесом*.

Дух самокритики та криза демократичного урядування

Якщо розуміти народ у дусі простої колективності, то тоді демократії ніщо не заважало б бути лише

© В. ШАМРАЙ,
2018

нормативним порядком. Так, до речі, демократію і розуміють у більшості республіканських моделей, для яких достатньо, щоб спільнота здійснювала владу в режимі самоврядування — самостійного, внормованого волею самої спільноти розпорядження власними справами.

Однак для повноти розуміння демократії і сам народ має бути досягнутий інакше, ніж просто спільнота, і, водночас, вирішальна роль людської особи в організації суспільної дійсності не має бути забута. Демократично досягнутий народ — це, вочевидь, не просто «більшість» або чиста колективність, певна спільнота людей. Це самочинна і самодіяльна величина, у приналежності до якої і шляхом участі в якій конститується та здійснює власне життя кожна особа. Свого часу цей принцип чітко висловив Аристотель, зазначивши у «Політиці»: «Хто в силу своєї природи, не внаслідок певних обставин, живе поза державою, — той в розумовому відношенні або надлюдина, або нелюд» [Аристотель, 2000: с.17]. Народ для особи — громадянина — не просто спільнота, а умова й уособлення *людяності*. Лише в цьому випадку спільнота, в якій існує індивід, стає *його* народом.

Другий аспект демократії як «народовладдя» не менш важливий. У демократичному врядуванні не тільки виражає себе «воля народу», а й уможливується реалізація індивідом його *свободи*. «Демос» як демократично організований народ взагалі не спільнота, а *форма участі особи у спільному житті*, яка забезпечує її свободу і права. Демос — це структура життєдіяльності суспільства, що підпорядковує перебіг усіх суспільних справ та прийняття рішень самим учасникам суспільства, передусім громадянам. Без цього засновку — забезпечення та забезпечення особистих (і групових) прав і свобод — жодний формат «народовладдя» не можна вважати дійсно демократичним.

Проте реалізація свободи — завжди відкритий процес, втілення шансів і спроможності до самовизначення, а не проста даність існування чи формальне правило. Саме тому демократія відбувається з більшим чи меншим успіхом у кожній ситуації соціальної дії, а не є простою ознакою системи врядування. Питання достеменності, автентичності неусувно стоїть перед демократичним урядуванням, що й викликає до життя перманентний процес критичної рефлексії як *норму* і сталий чинник демократично організованого життя. Тут можна провести аналогію демократії з розумністю чи добродієністю. Адже розумність також не є раз і назавжди визначеною ознакою, а має підтверджувати себе в розв'язанні кожного інтелектуального завдання; так само добродієність існує настільки, наскільки особистість виявляє свої чесноти тут і тепер, у кожному конкретному вчинку.

Від загального духу самокритики, природно властивого демократичному життю, треба відрізнити *кризи демократичного врядування у власному сенсі слова*. Про останні може йтися переважно у двох вимірах: або коли демократію заперечено з боку інших форм урядування та організації суспільного життя, або коли з тих чи тих причин демократичний лад виявляється не-